

KAPETAN DRAGO PRELEVIĆ

Novak Adžić

Drago Prelević was born in 1899 in Kuči, and he was killed at the age of 25, on 7 June 1924 in a village near Kolašin. His family house in Kuči was plundered and torched by Serbian troops.

Drago Prelević rođen je 1899. godine u Kučima, a ubijen je 7. južna 1924. godine, u selu Melju kod Kolašina u 25. godini života. Bio je oficir, kapetan crnogorske vojske, crnogorski rojalista i suverenista. Njegova rodna kuća u Kučima je opljačkana i zapaljena od strane srpskih trupa. Vojevao je s puškom u ruci od 1919. do 1924. godine po crnogorskim šumama za slobodu i nezavisnost Crne Gore. U Italiju je emigrirao 22. juna 1920. godine i u Gaeti bio u sastavu nacionalne vojske (Komande crnogorskih trupa u inostranstvu) u egzilu. U emigrantskoj crnogorskoj vojsci avanzovao od čina vodnika do kapetana.

U jednom izvještaju crnogorskog komandira Ivana Bulatovića kaže se da je juna 1920. godine u pobunjena Rovca stigao i Drago Prelević i priključio se ustaničkoj komitskoj grupi

Ivana Bulatovića, koja se sukobljavala sa okupacionim oružanim formacijama na ševeru Crne Gore. Potom je Drago Prelević izbjegao za Italiju. Na spiskovima „neprijatelja države Kraljevine SHS“ stajalo je ime Draga Prelevića. U brojnim službenim aktima kvalifikovan je kao „sumnjivo lice“ „opasan razbojnik“ i „veliki protivnik naše države“.

Jovan S. Plamenac je iz Rima 20. februara 1922. godine, poslao za Crnu Goru Radojicu Nikčevića, Sava Raspopovića, Draga Prelevića, Mihaila Vujoševića i Maksima Draškovića, radi produženja oružane borbe, političke agitacije i podizanja naroda na ustanak u cilju osamostaljenja Crne Gore od Kraljevine SHS. Trebalo je da uđu u Crnu Goru preko Albanije. Vlast je za to doznala i marta 1922. godine organizovala potjeru za njima, ali ona nije dala rezultata.

Drago Prelević se iz emigracije vratio u Crnu Goru. Načelnik okruga nikšićkog Mih. Stojković, u izvještaju načelniku okruga Cetinje (od 8. marta 1922. godine, aktom Pov. br. 77), navodi da je doznao kako je Jovan S. Plamenac iz Italije uputio za Crnu Goru 22. februara 1922. godine „u cilju agitacije i podizanja naroda na bunu, radi otcepljenja Crne Gore od Kraljevine SHS“, sljedeća lica: Radojicu Nikčevića, iz Nikšića, Sava Raspopovića iz Bara, Mihaila Vujoševića i Draga Prelevića iz Kolašina i Maksima Draškovića iz okoline Cetinja sa društvom. U tom aktu stoji da su oni krenuli iz Rima preko Albanije za Crnu Goru i da namjeravaju da se preko Skadra i Taraboša prebace u nju.

Od brojnih akcija koje je komitska grupa Sava Raspopovića izvela, svakako je najpoznatija ona preduzeta 22. septembra 1922. godine. Tada je Savo Raspopović sa svojim društvom, prema određenim izvorima, zaustavio voz koji je išao od Bara za Virpazar. U tom vozu su, pored putnika, bila devetorica vojnika i žandarma. Putnici su izbačeni iz voza, a sve vojnike i žandarme Savo Raspopović i njegova grupa su pobili, sem žandarma Mihaila Uzeva, po narodnosti Rusa, koji je bio ranjen.

Savo Raspopović je naredio vozovodi da vrati pomenuti voz za Bar bez putnika. Putnicima se Savo Raspopović obratio riječima: „Zakumio me Jovan Plamenac da ne bijem Crnogorce“. O tome događaju pisao je prorežimski cetinjski list „Narodna riječ“, u broju 70 od 27. septembra 1922. godine sljedeće:

„Prema pričanju očevidaca, razbojnički napad prošlog petka izvršen je ovako: Savo Raspopović, sa još šesnaest razbojnika, svojih drugova, navalio je jedan veliki kamen na jednu serpentinu željezničke pruge u Sutormanu. Kad je voz naišao, morao je stanuti. Razbojnici su tada iz zasjede počeli pucati preko voza, u kojem su, sem putnika, bili dva žandarma i sedam vojnika, ovi posljednji sa puškama ali bez municije.

Žandarmi su iz voza odgovorili paljbom u pravcu zasjeda. Na to su razbojnici osuli plotunom na vagon, u kome su bili žandarmi i vojnici, jednog žandarma i četiri-pet vojnika na mjesto ubili, drugog žandarma teško ranili i poslije toga upali u vagon i ubili ostale vojnike.

Ranjenog žandarma, po svoj prilici što je bio Rus, nijesu dotukli. Poslije te klanice izveli su iz voza civilne putnike, odveli ih u šumu, prebrali, onima koji su imali revolvere oduzeli ih i sve ih opljačkali“.

U pomenutom tekstu postoje brojne nelogičnosti, ali i izmišljotine, kontradiktornosti ili nevjerovatne stvari. Najprije, neprirodno je da su vojnici nosili oružje bez municije, a da su putnici civili imali oružje i da su ga nosili sa sobom u vozu koji je saobraćao na liniji Bar-Virpazar, a kojeg je zaustavila i napala crnogorska komitska grupa. Logičnije je da su žandarmi i vojnici bili naoružani vatrenim oružjem i municijom i da su se sukobili sa crnogorskom komitskom grupom, koja je, nakon izvedene akcije, putnike civile istjerala iz voza i pustila na slobodu. I najzad, nije logično da su naoružani žandarmi i vojnici u vozu bili pasivni u pogledu prihvatanja borbe.

O tome događaju je pisao je list „Narodna riječ“ u broju od 4. oktobra 1922. godine, u članku s komentarem *Trijebimo gubu iz torine*, u kojemu se Savo Raspopović i društvo tretiraju kao „drumski razbojnici“, „pljačkaši“ i „ubice“. U tom članku navodi se da su 22. septembra 1922. Savo Raspopović i njegova gerilska grupa u vozu, koji je saobraćao na putu Bar-Virpazar, likvidirali osam vojnika i jednog žandarma. Prorežimski list „Slobodna misao“ o tome je takođe tada donio članak, tvrdeći da je Savo Raspopović sa društvom, na željezničkoj pruzi Bar-Virpazar, u selu Tuđemili, ubio „devet vojnika i dva žandarma“. Zbog te gerilske akcije, vlasti su organizovale potjere za grupom Sava Raspopovića. Na čelu potjere odjeljenja bio je Miladin Kontić, koji je iz Niša prekomandovan u Zetsku divizijsku oblast. Formirane su brojne kontrakomitske grupe. Jedna od tih grupa, koju je predvodio izvjesni Milić, u crmničkim selima je zlikovački postupala, palila i pljačkala. Savo Raspopović je sa društvom uspio da izbjegne potjerama.

O napadu crnogorske komitske grupe na voz koji je saobraćao na liniji Bar-Virpazar pisao je u svojim zabilješkama i crnogorski zelenoš, ustanik i emigrant Nikola T. Zec i sljedeće:

„U drugoj polovini septembra 1922. godine, u Crnu Goru pojavila se nova oružana grupa, od zaostalih emigranata iz Italije, koji su onamo živjeli prikriveno prije nego je emigrantska vojska rasformirana. To su bili: Savo Raspopović, Radojica Nikčević, Milija Rakočević, Drago Prelević, Petar Pekić, Marko Raspopović, Andrija i Milovan Pejovići i Stevo Božović. Otkriveni su po prvoj akciji kod sela Tuđemila, na željezničkoj pruzi Bar-Vir Pazar, kada su zaustavili voz i pobili vojnike koji su provodili vojni materijal... Prva dvojica emigranata, Raspopović i Nikčević dobro su bili poznati u Crnoj Gori. Njihova pojava izazivala je u narodu raznovrsne komentare, ali svi su se slagali u tome, da njihov ponovni dolazak u Crnu Goru nije usamljeni akt, nego stvar političke pozadine možda i vrlo aktivne“.

Diplomatski poslanik Kraljevine SHS u Rimu Vojislav Antonijević u telegramu svojoj vladi, 30. jula 1921. godine, navodi i to da „Crnogorci spremaju nove avanture i pre nekoliko dana prebacili su preko Barija u Albaniju kapetane Sava Raspopovića i Radojicu Nikčevića i poručnika Draga Prelevića i Miliju Rakočevića da izvide da li se u Crnoj Gori mogu ponovo praviti neredi“. Zato srpski diplomata Antonijević upozorava da vlasti treba da pojačaju budnost i opreznost naročito zato što „ovdašnji Crnogorci imaju izveštaje da je tamo nezadovoljstvo veliko i pokušaće izazvati bunu, na što ih naročito podstiču i ovdašnji njihovi prijatelji“.

Vlasti nijesu uspjele da uhvate Sava Raspopovića i Draga Prelevića ali će kasnije, krajem 1923. i tokom 1924. godine, uspjeti da ih likvidiraju i da privole na predaju Radojicu Nikčevića.

Drago Prelević bio je od 1919. do 1924. godine permanentno proganjan i ucjenjivan. Veliki župan Zetske oblasti Milovan Džaković je 5. jula 1923. godine tražio od Ministra unutrašnjih poslova Kraljevine SHS da se povećaju ucjene za crnogorske komite. On u tome aktu traži da se ucjena za hvatanje ili ubijanje Draga Prelevića poveća sa 20.000 na 40.000 dinara, što je prihvatio i uradio Ministar policije Kraljevine SHS 15. marta 1923. godine. Kao „vrlo opasan razbojnik“, kako ga je vlast optuživala, Drago Prelević je ucijenjen na 40.000 dinara, a kako su potjere za njim duže vrijeme bile bezuspješne, ucjena je stalno povećavana. Drago Prelević je sa svojom komitskom grupom ili samostalno komitovao do smrti jula 1924. godine na prostoru Podgorice i okoline, na teritoriji Katunske i Riječke nahije, okoline Cetinja, na prostoru Nikšića i oko Kolašina, đe je na kraju i izgubio život.

Kao crnogorski gerilac i komita Drago Prelević je od strane vlasti bio oglašen kao odmetnik i hajduk. Za njegovo hvatanje ili ubijanje potonja nagrade je iznosila 100.000 dinara, koju je dobio njegov ubica, rezervni poručnik srpske vojske Vule Lakićević.

Drago Prelević je bio osrednjeg rasta, okruglog lica, graorastih očiju, smeđe kose, malih brkova i obrijane brade. Taj opis njegovog fizičkog izgleda dat je u objavljenom rješenju Načelstva Okruga podgoričkog, br. 262 od 17. januara 1922. godine, kojim je objavljeno za hajduke i ucijenjeno 32 crnogorska komita iz podgoričkog okruga, među kojima i Drago Prelević. Akt oglašavanja za hajduka Draga Prelevića sadržan je i u službenom dopisu Načelstva okruga cetinjskog, br. 306, od 24. januara 1922. godine, kojeg je načelnik okruga Mitar S. Vukčević dostavio načelniku cetinjskog sreza.

Crnogorski Dvor i Vlada u emigraciji imali su veliko poštovanje prema Dragu Preleviću i na njega su ozbiljno računali u akciji za oslobođenje Crne Gore. Interesantan je akt kojeg je donio divizijar Milutin M. Vučinić, tadašnji Predsjednik Crnogorske Vlade u egzilu:

„Kraljevina Crna Gora

Ministarstvo vojno

Br. službeno

Rim, 25. decembra 1921. godine

Gospodinu kapetanu Dragu Preleviću

Rim

Izvjestavate se da je Ministarski savjet na svojoj sjednici od 6. decembra 1921. godine riješio:

1) Da vam se isplate sve plate za svo vrijeme koje ste proveli u Crnoj Gori kao borac za vrijeme okupacije srbijanske u koliko vam nijesu isplaćene;

2) Da vam se u buduće imaju dati plate za sve vrijeme koje kao borac provedete u Crnoj Gori protivu okupacionih srbijanskih vlasti (vojnih i privatnih);

3) Ovo isto važi za sve one borce koji nijesu napuštali Crnu Goru, ili su je pak napustili pa se opet vratili. Ovima će se kao

god i vama računati ista plata koju su imali kao oficiri odnosno vojnici u Italiji.

4) što se tiče čina i ranga borca, koji nijesu napuštali teritoriju Crne Gore, oni će dobiti isti čin i rang, koji imaju i njihovi drugovi koji su bili u Italiju, a kojima po zaslugama budu ravnii.

Zaostale plate kao i one koje imate da primite tek u buduće izdaće vam se tek po vaspostavi Crne Gore ili ako bude moguće i ranije.

Predšednik Ministarskog Savjeta
Zastupnik Ministra Finansija
Ministar Vojni
Divizijar Milutin M. Vučinić“.

Pogibiju Draga Prelevića zabilježili su beogradski listovi „Politika“ i „Vreme“, a nju je konstatovao i u redakcijskom članku crnogorski emigrantski list „Crnogorski glasnik“, koji je izlazio u SAD-u, u Detroitu. „Crnogorski glasnik“, broj 60, od 15 jula 1924. godine, na strani 3, u jednom svom članku veli ovo: „Drago Prelević je u ustaše još od dolaska Austrijanaca; on je bio branič nevinih, a gonitelj razbojnika i ubica. On je slavno pao u odbrani Domovine; pao je od unajmljene izdajničke ruke, kojoj će kučki osvetnici pokazati, kako se Domovini služi“. „Politika“, u jednom članku, kojega prenosi „Crnogorski glasnik“ iz Detroita, donosi vijest, koja je stigla iz Podgorice 7. juna 1924. godine: „u selu Melju, na pola sata daleko od Kolašina, ubijen je Drago Prelević. Ubio ga je rezervni poručnik J. Lakićević. Prelević je u odmetništvu još iz vremena austrijske okupacije. Odmetnuo se zbog krvne osvete. Imao je na duši četrdeset osam ubistava; samo iz Podgorice ubio je sedam uglednih ljudi. Prelević je bio ucijenjen sa sto hiljada dinara“. Žurnal „Vreme“ o smrti crnogorskog patriote i komite Draga Prelevića iz Kuća piše da je od ustanika crnogorskih dobio jedno

pismo rezervni poručnik srpske vojske Vule Lakićević koji je „ubio Draga Prelevića, najvećeg crnogorskog odmetnika, za koje je ubistvo primio sto hiljada dinara. U pismu mu poručuju - Kućima, niko nije ostao dužan, pa nećeš ni ti Lakićeviću! Svakodnevno se povećava broj odmetnika, a tako su i ubistva učestala, da se od kuće mnogi ne smiju udaljiti“.

Pisanje beogradskih listova i novina o ličnosti i postupanjima kapetana crnogorske vojske Draga Prelevića bilo je vrlo tendenciozno.

O Dragu Preleviću, njegovom komitovanju i pogibiji piše i Milovan Đilas u svom djelu „Besudna zemlja“ sljedeće: „Odmah iza Todora poginuo je i drugi glasoviti komita, Drago Prelević, po plemenu Kuć. Između njega i Todora bila je velika razlika. Todor je bio uman, bunovan seljak, a Drago je zbog krvi otišao u šumu, pa tek onda postao i politički nezadovoljnik. Na pušci je bio žešći i od Todora. Još vrlo mlad, ispod dvadeset pete, a cijenjen kao jedan od najopasnijih odmetnika, iako je bio, kako se pričalo, izvan boja veoma blage ćudi. Prije odmetanja živio je mirno u svom selu, čuvajući stoku, dok je njegov stariji brat, Vučić, komitovao i važio za veoma surovog. U ubistvu Vučića učestvovala je jaka i poznata, ujedinjaška porodica Orovića iz Lijeve Rijeke. To je Draga ogorčilo i on se mahne stoke i lati puške – riješen da se osveti Orovićima, da ih zatre do potonjega. Kad se već našao u šumi, pridružio se komitima i učestvovao je u okršajima sa žandarmima i u mnogim ubistvima. Četovao je mahom sam. Drugi komiti nijesu bili ni zainteresovani u istrebljivanju Orovića, na šta se on bio zakleo. Drago Prelević bio je, kao i Todor, ucijenjen vrlo visoko - sa sto hiljada dinara. On je ubio četvoricu samo iz bratstva Orovića. Ali broj drugih koje je pobio bio je znatno veći, prema spisku, nađenom kod njega zajedno s tužnim pjesmama, u kojima je, na narodski način, oplakivao svoga brata i hvalio mu se da ga je divno osvetio. Ja sam ga jedini put vidio, mrtvoga. Ubio

ga je, na vjeru, na spavanju, Vule Lakićević iz Rijeke Mušovića, kraj Kolašina. Vule je ranije i sam bivao odmetnik, a sada je bio poznati jatak, pa ga je vlast podmitila da Draga smakne. Čim se čulo za Dragovu pogibiju sva vlast iz Kolašina jurila je na uviđaj i – na veselje. Znalo se kad će se oni vratiti zajedno s mrtvim Dragom i u Smailagića polju, iznad gradskog groblja, iskupilo se dosta naroda, ne da sretnu mrtvoga hajduka, nego iz radoznalosti. Kasno popodne naišli su oficiri i načelnik sreza, a s njima i ubica Lakićević. On je nosio dvije puške – svoju i Dragovu. Dragovu obješenu o vrat, tako da mu je landarala preko grudi, da se bolje vidi. Bio je to sive boje, blijedih očiju, nosat i razvijen čovjek, neprirodno dugačkih ruku i nogu i skoro ćosav. Viđao sam Vula i kasnije. Ali i tada i uvijek imao sam o njemu isti utisak – pepeljav, izduženog nosa i gubice, imao je u sebi nečeg ljepljivog i istovremeno tvrdog, surovog. Ovaj utisak su imali i drugi o njemu. Ako se neko rađa kao ubica, onda je to bio slučaj s njim. Navikao da živi od ljudske krvi, on je i kasnije išao da ubija odmetnike. Onda je postao ubica kojeg su iznajmljivali za pare oni koji su žudjeli da se osvete, a sami nijesu htjeli da rizikuju svojom glavom. Kao što se krvna osveta preobrazila u zločin, tako su i njeni izvršioći postali, najzad, plaćene ubice. Vule se neizlječivo bavio mračnim poslovima. Ništa nije radio, a dobro je živio. Svak ga se libio, kao da je bio oživjeli vampir. Najzad je, pred rat, dospio na vješala zbog ubistva – za pare – nekog mladića... Na vješala je Vule pošao hladno, kao da je obavio sve radi čega se i pojavio na svijetu... Takav čovjek ubio je Draga Prelevića, čovjeka kojeg je krvna osveta uvalila u teška ubistva. Iza Vlasti i ubice naišla je grupa s kojom je bio Drago. Bio je mrtav i o njemu se niko više nije brinuo, sem koliko da ga pokažu, vezana za dvije motke, kao na nosila, koje je vuklo mršavo brdsko kljuse. Glava mu se, pozati, klimatala, po džombavom putu, ni mrtva mira nemajući. Ova grupa se zaustavila iznad groblja, na pustoj poljanici, i tu istovarila lješinu.

U tom času pljusnula je kiša, svijet se razbježao, a hajduk je ostao sam na poljani, u prljavu i podrtnu odijelu. Bio je malen rastom, lijepih crta, plave kudrave kose i bradice. Metak, ušavši s potiljka, razbio mu je lobanju,- poveći komad od nje izgubljen je negdje usput. Kad kiša uminu, pojaviše se odnekud dva Ciganina i počеше da kopaju raku. Oni ne bjehu još gotovi, a kiša počе opet. U onako mokru i glibavu raku baciše odmetnika i zatrpaše, bez sanduka, čak i bez opijela – da mu niko ne poželi ni crnu zemlju laku. Dva dana kasnije došla mu je sestra. Izdaleka se čulo kako kuka i nariče u pustu polju na samotnom groblju. Sestre žale i ožale. Ko će oplakati vrijeme, i strašnu sudbinu ljudi u njemu – onu za koju oni nijesu bili krivi, nego više prilike i doba, kojima su morali da se podaju?“.